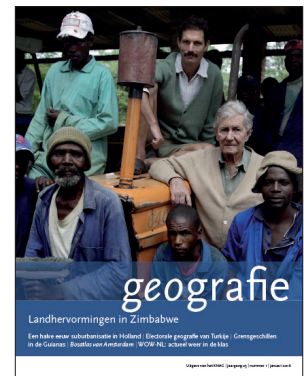

Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap

Jaarverslag 2016

KNA*g*

Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap

Postadres: Postbus 805, 3500 AV Utrecht
Bezoekadres: Kromme Nieuwegracht 66, ingang Jeruzalemstraat
3512 HL Utrecht
Telefoon: 030-7115 110
E-mail: info@knag.nl
Website: www.geografie.nl

Inhoud

Woord van de voorzitter	5
1. Organisatie	6
1.1 De organisatie	6
1.2 Bestuur en ereleden	7
1.3 Bureau, archivaris en kaarten- / atlasbeheer	7
1.4 Onderscheidingen	7
2. Activiteiten in 2016	8
2.1 Structurele activiteiten	8
2.2 Op datum	9
2.3 Activiteiten voor derden	9
2.4 Activiteiten van kringen en afdelingen	10
3. Onderwijsactiviteiten	11
3.1 Structurele activiteiten	11
3.2 Op datum	14
4. Publicaties en periodieken	16
4.1 Geografie	16
4.2 Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie (TESG)	17
4.3 geografie.nl	18
4.4 Digitale nieuwsbrieven	18
4.5 Sociale media	18
Bijlage I - KNAG-leden en abonnees, 2013-2017	19
Bijlage II - Afdelingen, commissies en regionale kringen	20
Bijlage III - Regionale examenbesprekingen 2016	21
Bijlage IV - Overzicht redacties	22
Bijlage V - Mediaoverzicht 2016	23
Bijlage VI - Verzonden persberichten 2016	24
Bijlage VII - Brieven	25
• Brief over OnsOnderwijs2032 aan Tweede Kamer - 12 februari	25
• Brief aan Platform Onderwijs2032 - 18 augustus	28
• Pitch - reactie op Ons Onderwijs 2032 - september	30

- **Woord van de voorzitter**

Mijn eerste jaar als voorzitter van het hoofdbestuur van het KNAG is volbracht en ik mag u vertellen dat ik er veel plezier aan heb beleefd. Dat genoeg ontstond niet alleen door de ondersteuning van onze vereniging door de kleine en professionele groep medewerkers op ons kantoor in Utrecht, maar ook door de grote variëteit aan activiteiten die door velen binnen het vakgebied van geografie /aardrijkskunde in 2016 zijn ontplooid. Verderop meer daarover.

Bij de terugblik op het kalenderjaar hoort voorop een warm woord van dank van ons allen aan Henk Ottens. Zijn energie en bevoegdheid als voorzitter van het hoofdbestuur hebben de afgelopen jaren bijgedragen aan een stabiele vereniging die gekleurd werd door een uitdagende houding naar mens en samenleving. Zowel het wetenschappelijke domein als het onderwijs wisten zich vertegenwoordigd door deze mensen-mens en erudiet wetenschapper.

Ik ben dan ook trots op het KNAG en de leden die ons een warm hart toedragen en ondersteunen, maar ons ook kritisch blijven volgen. Over het ledental past wel een zekere zorg. Telden we in 2013 nog bijna 3000 leden, in de afgelopen jaren zien we een licht dalende trend die nu op ongeveer 2750 uitkomt. Het is zichtbaar in de hele samenleving dat een lidmaatschap niet meer vanzelfsprekend is. Het bestuur heeft daarom in 2016 een aanzet gegeven om onze leden te behouden en een nieuwe instroom te bevorderen. Een nieuwe website (www.geografie.nl), digitale nieuwsbrieven en het onvermijdelijke gebruik van de sociale media zijn klinkende voorbeelden van een vereniging die zich voortdurend wil vernieuwen door zichtbaar en breed aanspreekbaar te zijn.

Onze publicaties en periodieken zijn ook op onze website terug te lezen, maar zijn in papieren vorm nog steeds beschikbaar. De artikelen zijn voor een brede lezersgroep bedoeld en volgen de actualiteit op de voet; geopolitiek was het afgelopen jaar een boeiend (geografisch) thema. Geo Future School oogst bij velen bewondering en zet aan tot nadenken over ons toekomstig aardrijkskundeonderwijs. Dit initiatief van het KNAG kent een flink aantal ambassadeurs en deelnemende scholen. Het concept smaakt naar meer en heeft intussen ook de aandacht van het ministerie van OCW.

Dat laatste is van groot belang om in het perspectief van 'Onderwijs2032' dat het platform in januari 2016 uitbracht, de juiste positie in de kunnen (blijven) nemen. Niet voor niets overhandigde een delegatie van het KNAG een petitie aan de vaste Kamercommissie voor OCW. 2017 wordt dus een spannend jaar voor de positie van het vak aardrijkskunde in het middelbaar onderwijs. Aan onze docenten zal het niet liggen! De massale opkomst op de onderwijsdag in Den Bosch en de fanatieke nominaties voor de onderwijsprijs 'Aardrijkskundeleraar van het jaar' zijn voor mij de sprekende voorbeelden.

Ik sluit dit voorwoord af met de wens voor blijvende betrokkenheid van een ieder voor dit vakgebied.

Yves de Boer

Voorzitter KNAG

1. Organisatie

1.1 De organisatie

Het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap (KNAG) is in 1873 opgericht. In het begin was het hoofddoel het vermeerderen van wetenschappelijke kennis van de wereld en de aarde. Om dat te bereiken zijn door het KNAG tientallen expeditie naar onbekende gebieden georganiseerd. De expeditie werden ook gehouden met oog op de commerciële kansen van de gebieden die verkend werden.

De vele authentieke kaarten en originele expeditie-uitrustingsstukken van de expeditie, die het KNAG aan verschillende Nederlandse musea in bruikleen heeft gegeven, getuigen nog steeds van de onderzoekstochten. Op de website www.knag-expeditie.nl en in het boek 'In kaart gebracht met kapmes en kompas', is veel informatie over de expeditie te vinden. Alle kaartinventarisaties, verzamelingen van objecten, verslagen en foto's hebben geresulteerd in indrukwekkend erfgoed van internationale betekenis.

Sinds de noodzaak tot verkenning van onbekende gebieden afnam, concentreert het KNAG zich op de Nederlandse geografen en op de geografie in Nederland. Vandaag is het KNAG een professionele vereniging van geografen, studenten geografie en aardrijkskundedocenten met ongeveer 2750 leden.

Naast het bevorderen van de geografische wetenschapsbeoefening en het opwekken van belangstelling voor de resultaten ervan, laat het hedendaagse KNAG de kracht zien van geografische kennis en van geograaf als beroep bij politiek, pers en publiek.

Het KNAG richt zich verder op dienstverlening voor leden en het fungeren als ontmoetingsplatform voor het uitwisselen van ideeën, informatie en ervaringen. Het KNAG vormt het belangrijkste netwerk voor geografen en is de vakvereniging voor het aardrijkskundeonderwijs in Nederland. Het biedt plek voor discussies en activiteiten tussen geografen werkzaam in wetenschap, onderwijs, management en politiek et cetera. Leden komen zowel uit de publieke als de private sector en opereren zowel in Nederland als internationaal. Het KNAG onderhoudt vele contacten met de belanghebbende organisaties bij de geografische wetenschappen en het aardrijkskundeonderwijs.

Het KNAG publiceert de tijdschriften: Geografie, het tijdschrift in het Nederlands voor geografen die op de hoogte willen blijven van een breed scala van aardrijkskundige onderwerpen en van het onderwijs; en het wetenschappelijke, Engelstalige Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie (TESG), een gerenommeerd peer-reviewed tijdschrift. Verder verstuurt het KNAG verschillende digitale nieuwsbrieven en is volop actief op geografie.nl en sociale media.

Daarnaast wordt om de doelstellingen te bereiken elk jaar de KNAG Onderwijsdag georganiseerd. Dit evenement is met ongeveer 800 deelnemers de grootste nascholingsbijeenkomst voor het aardrijkskundeonderwijs in Nederland. Ook zijn er elk jaar lezingen, excursies en wedstrijden/prijsvragen en is het KNAG geregeld bij tentoonstellingen betrokken. Leden profiteren van aanzienlijke kortingen.

Verder maakt het KNAG zich sterk met tal van projecten om relevante ontwikkelingen in de maatschappij en in de beroepspraktijk op de juiste manier te koppelen met het vak aardrijkskunde.

De leden van het KNAG hebben de volgende visie en missie vastgesteld:

- **Visie**

Leefgebieden van de mens en de natuurlijke omgeving staan onder toenemende druk en de onderlinge samenhang in Nederland, Europa en de wereld wordt steeds belangrijker; wij krijgen steeds meer met elkaar te maken op onze eigen aarde en in onze eigen wereld, nabij en veraf.

- **Missie**

Fungeren als ontmoetingsplatform voor leden en belanghebbenden voor het uitwisselen van ideeën, kennis en informatie over Aardrijkskunde (AK)/Geografie (Geo). Laten zien van de betekenis ervan aan politiek, pers, publiek opdat mensen rekening houden met elkaar en met de natuurlijke omgeving.

1.2 Bestuur en ereleden

- **Erelid**

mw. dr. S.E. Steigenga-Kouwe

- **Bestuur**

Yves de Boer	voorzitter
dr. Joos Droogleever Fortuijn	penningmeester
dr. Tine Béneker	onderwijs
Hermen Borst	praktijk
prof. dr. Steven de Jong	tijdschriften
Bram Kluiters	onderwijs (tot 1-7-2016)
Roeland van Westerop	onderwijs (per 1-7-2016)

1.3 Bureau, archivaris en kaarten- en atlasbeheer

Het KNAG-bureau is gevestigd aan de Kromme Nieuwegracht 66 te Utrecht.

- **Medewerkers**

Rob Adriaens	onderwijsspecialist
Annelies Beek	onderwijscoördinator
Eline van Bommel	administratief medewerker (per 1-6-2016)
Marcel Broekhuizen	financieel en administratief medewerker
Ferry Devilee	projectmedewerker
Annelet Harts-Broekhuis	vrijwilliger archief
Gemmeke van Kempen	eindredacteur Geografie
Ronald Kranenburg	hoofd- en beeldredacteur Geografie
Eelko Postma	directeur-secretaris
Hanneke Russchen	medewerker Geo Future School (per 1-2-2016)
Florence van Sambeek	administratief medewerker (tot 1-5-2016)
Ilse Staal	projectmedewerker GeoWeek
Florien Willems	webredacteur geografie.nl (per 1-3-2016)

De kaarten- en atlascollectie van het KNAG is ondergebracht bij de Bijzondere Collecties van de Universiteitsbibliotheek van de Universiteit van Amsterdam. Reinder Storm is conservator van de collectie.

1.4 Onderscheidingen

Het KNAG kent twee eremedailles: de Plancius- en de Veth-medaille. De Plancius-medaille is bestemd voor personen die zich in het bijzonder verdienstelijk hebben gemaakt voor de geografie. De Veth-medaille eert personen die een grote bijdrage hebben geleverd aan de geografie, en met name voor activiteiten binnen het genootschap. Beide medailles zijn vernoemd naar grote geografische voormannen: Petrus Plancius en Pieter Johannes Veth.

In 2016 zijn geen onderscheidingen uitgereikt.

2. Activiteiten in 2016

2.1 Structurele activiteiten

- **EUGEO**

Het KNAG is lid van EUGEO, het samenwerkingsverband van geografische genootschappen in Europa. Voormalig KNAG-voorzitter Henk Ottens is tevens voorzitter van EUGEO. Namens het KNAG is in 2016 deelgenomen aan bestuurlijke activiteiten en aan een seminar in Zadar, Kroatië. Henk Ottens en KNAG-directeur Eelko Postma waren deelnemers. Op dat seminar werd aandacht besteed aan het internationale handvest over het onderwijs in de aardrijkskunde, leerplanontwikkeling in de aardrijkskunde, territoriale identiteit en nieuwe activiteiten van aardrijkskundige genootschappen. Ook vond de Algemene Vergadering van EUGEO plaats en de tweede dag was er een excursie naar het Kroatische binnenland. Intussen is gestart met de voorbereidingen voor het EUGEO 2017 Congres in Brussel. Het KNAG zal daarbij de Belgische zusterorganisatie SRBG administratieve ondersteuning verlenen.

- **EUGEO / IGU**

De International Geographical Union (IGU) is een internationale, niet-gouvernementele, professionele organisatie met als doel de ontwikkeling van het vakgebied van de geografie. De IGU wordt geleid door een Uitvoerend Comité. Voor de periode 2016-2018 is emeritus professor Yukio Himiyama van de Hokkaido University of Education in Japan de voorzitter en dr. Joos Droogleever Fortuijn van de Universiteit van Amsterdam de eerste vicevoorzitter.

De meeste IGU-activiteiten worden voorbereid en uitgevoerd door de ruim dertig commissies en een aantal taakgroepen. Ook Nederlandse geografen zijn daarbinnen actief. Op dit moment is prof. Thomas Krafft, Department of International Health, Maastricht University co-voorzitter van de Commissie Health and Environment en dr. Virginie Mamadouh van de Afdeling Geografie, Planologie en Internationale Ontwikkelingsstudies van de Universiteit van Amsterdam co-voorzitter van de Commissie Political Geography.

De nationale vertegenwoordigingen bij de IGU zijn de nationale comités. Nadat prof. Huib Ernste in 2016 aftrad, wordt het Nederlandse IGU Comité (IGU-Nederland) thans geleid door dr. Niels Beerepoot van de Afdeling Geografie, Planologie en Internationale Ontwikkelingsstudies van de Universiteit van Amsterdam. Het KNAG verleent financieel-administratieve ondersteuning aan IGU-Nederland.

- **Adviescommissie aardrijkskundige namen in Nederland (AaniN)**

De Adviescommissie aardrijkskundige namen in Nederland is samengesteld uit taalkundigen, historici en cartografen. De commissie onder de hoede van het KNAG adviseert onder andere aan overheden, gevraagd of ongevraagd, aangaande aardrijkskundige namen in Nederland, zoals waternamen, gemeentenamen, plaatsnamen, veldnamen of namen van kunstwerken.

De Adviescommissie aardrijkskundige namen in Nederland heeft in 2016 advies geleverd bij de keuze van een nieuwe naam (Altena) voor de gemeente die ontstaat door de fusie van de gemeenten Woudrichem, Werkendam en Aalburg. Daartoe werd de voorzitter afgevaardigd om als lid van de plaatselijke naamgevingscommissie het standpunt van AaniN te verwoorden. Uit de meer dan 800 ingezonden namen werd op advies van de naamgevingscommissie door de drie gemeenteraden uiteindelijk unaniem de naam Altena gekozen.

De adviescommissie vergaderde in 2016 eenmaal plenair, op 4 februari. Karel Gildemacher heeft, na meer dan 30 jaar lidmaatschap van de commissie, zijn vertrek aangekondigd. Jasper Hogerwerf (Kadaster) is toegetreden tot de commissie om op termijn Nico Bakker te vervangen. De volledige samenstelling van de commissie is te vinden in bijlage II.

De adviescommissie vergaderde in 2016 eenmaal plenair, op 4 februari. Karel Gildemacher heeft, na meer dan 30 jaar lidmaatschap van de commissie, zijn vertrek aangekondigd. Jasper Hogerwerf (Kadaster) is toegetreden tot de commissie om op termijn Nico Bakker te vervangen. De volledige samenstelling van de commissie is te vinden in bijlage II.

- **FEGOO**

Stichting Fonds voor Europees Geografisch Onderzoek en Onderwijs (FEGOO) heeft als doel het bevorderen van de wetenschappelijke beoefening van de geografie van Europa. Het werk van de stichting vindt plaats onder auspiciën van het KNAG.

In 2016 zijn er geen beursaanvragen geweest. Een nieuwe oproep voor aanvragen staat gepland voor 2017.

2.2 Op datum

- **1 juni**

- KNAG-lezing en Algemene Ledenvergadering**

Het oppervlak van de planeet Mars blijkt opvallende overeenkomsten te vertonen met de Aarde. Op de rode planeet zijn een groot aantal landvormen te herkennen die zijn gevormd door stromend vloeibaar water, zoals rivierdalen, delta's en puinwaaiers. Aan de hand daarvan kunnen klimaatveranderingen op Mars gereconstrueerd worden. Op 1 juni hield dr. Tjalling de Haas de jaarlijkse KNAG-lezing over dit verrassende onderwerp.

Door landvormen op Mars te vergelijken met soortgelijke vormen op Aarde, kan worden vastgesteld hoe ze zijn gevormd, hoeveel water daarbij nodig is geweest, en hoe vaak er vloeibaar water aanwezig moet zijn geweest, en hoe het klimaat van Mars daaruit af te leiden is. Ook ging De Haas in op zijn veldwerk in de Atacamawoestijn, Death Valley en Spitsbergen, waar vergelijkbare puinwaaiers zijn bestudeerd. Tijdens de lezing werden indrukwekkende satellietbeelden en foto's vertoond. Ongeveer 50 geïnteresseerden woonden de lezing bij.

Erosieverschijnselen op Mars. Foto: NASA.

Voorafgaand aan de lezing was de jaarlijkse Algemene Ledenvergadering. Ongeveer 25 leden van het KNAG waren hierbij aanwezig om het beleid van de vereniging te bespreken.

- **24 september**

- KNAG-excursie Groningen**

De gaswinning loopt op z'n eind, er zijn aardbevingen en krimpgebieden; de provincie Groningen staat voor grote uitdagingen. Toch is er ook genoeg reden voor optimisme, zo wordt duidelijk tijdens de KNAG-excursie op zaterdag 24 september.

Onder leiding van prof. Piet Pellenbarg, fysisch geograaf Erik Meijles en economisch geograaf Paul van Steen (allen Rijksuniversiteit Groningen) werd per touringcar een bezoek gebracht aan de provincie. Er waren 42 deelnemers.

Er was aandacht voor 'WarmteStad', een geothermieproject dat mogelijk een alternatief gaat vormen voor gaswinning. In het aardbevingsgebied in het noorden van de provincie werd ingegaan op de geologische oorzaken van de aardbevingen en op de vraag of stoppen met gaswinning de aardbevingen zal doen stoppen. Ook werd een kort bezoek gebracht aan de Eemshaven.

Excursiedeelnemers bij de Eemshaven.

Na de lunch in Meedhuizen werd een bezoek gebracht aan Blauwestad, het ambitieuze woningbouwproject dat door de crisis van 2008 nog niet het succes is geworden wat ervan werd gehoopt. Inmiddels zijn de ambities naar beneden bijgesteld en lijkt het toch gunstige economische gevolgen voor de regio te hebben.

2.3 Activiteiten voor derden

- **WLO**

Het KNAG-bureau heeft in 2016 werkzaamheden uitgevoerd voor de Werkgemeenschap voor Landschapsonderzoek (WLO). De taken voor de WLO werden uitgevoerd door Marcel Broekhuizen (financiën), Florence van Sambeek en Eline van Bommel (secretariaat) en Ferry Devilee (redactiesecretariaat tijdschrift Landschap).

- **GAIA**

GAIA is een netwerk voor vrouwen uit de aardwetenschappen. Het KNAG beheert het postadres voor het netwerk.

2.4 Activiteiten van kringen en afdelingen

- **Kring Amsterdam**

8 januari

Excursie naar Marineterrein in Amsterdam o.l.v. Hans Bartelsman.

10 februari

Lezing door Rob Misdorp, fysisch geograaf, oceano-graaf, over klimaatverandering, zeespiegelstijging, gevolgen en adaptieve oplossingen in laaggelegen kustgebieden.

23 maart

Lezing over Myanmar door Henk Roelofsen en Karel Buysrogge.

19 april

Lezing over Nederlandse Architectuur en stedenbouw in Indonesië door Emile Leushuis.

2 juli

Fietsexcursie door Amsterdam met als thema (neo-) Amsterdamse School deel 1 o.l.v. Henk Roelofsen.

16 september

Stadswandeling langs De Omval in Amsterdam o.l.v. Henk Roelofsen.

30 september

Fietsexcursie door Amsterdam met als thema (neo-) Amsterdamse School deel 2 o.l.v. Henk Roelofsen.

11 oktober

Lezing over Nepal (van Mustang tot Anapurna, een trekocht door het hooggebergte van de Himalaya) door Adrie Huiskamp, meteoroloog.

16 november

Lezing over de straten en pleinen van Rome door Johan Schenk, cultuurhistoricus.

14 december

Lezing over waterbeheer in Amsterdam en omstreken door de eeuwen heen door Maarten Ouboter en Wilko Konings.

- **Kring Utrecht**

3 maart

Lezing over China door Johan Borchert.

25 juni

Fietsexcursie in het Nationaal Landschap Arkemheen-Eemland

27 oktober

Bezoek aan het vernieuwde Fort bij Vechten en het Waterlinie museum.

- **Kring Oost**

10 maart

Nascholing met onderwerpen 'Stadsexcursie zelf opzetten in jouw omgeving' en Verdieping in examenonderwerpen Brazilië en Weer & Klimaat.

Locatie: Carolus Clusius College, Zwolle

24 november

Nascholing. Onderwerpen o.m. GEObattle.

Locatie: Raalte

- **Afdeling Historische Geografie**

17 september

Excursie naar het Eemgebied en Marken, met als thema 'De vloed van 1916'. De excursie stond onder leiding van Bertus Wouda (Eemgebied) en Jan Schild (Marken).

3. Onderwijsactiviteiten

3.1 Structurele activiteiten

• KNAG-leerstoel

In 2015 nam Joop van der Schee afscheid als hoogleraar onderwijsgeografie. Op 9 september hield hij in de aula van de Vrije Universiteit Amsterdam zijn afscheidsrede 'Duurzaamheid en aardrijkskundeonderwijs'. Ruim 200 mensen waren hierbij aanwezig. Joop van der Schee pleitte in zijn rede niet alleen voor duurzaamheid in het aardrijkskundeonderwijs, maar ook voor de duurzaamheid van het aardrijkskundeonderwijs. De volledige afscheidsrede is te vinden op geografie.nl.

Joop van der Schee bekleedde vanaf 2007 de KNAG-leerstoel voor onderwijsgeografie. Hij heeft zich in die bijna tien jaar tijd met hart en ziel ingezet voor het aardrijkskundeonderwijs. Recentelijk heeft hij watereducatie beter op de kaart gezet, Geo Future School mede bedacht en onder zijn leiding zijn de examenprogramma's herzien. Natuurlijk mengde hij zich ook in de discussie over de toekomst van het onderwijs, zoals OnsOnderwijs2032. Deze opsomming doet zeker tekort aan al zijn inzet. Gelukkig kan het KNAG de komende tijd nog steeds een beroep op hem doen.

Joop van der Schee tijdens zijn afscheidsrede.

De KNAG-leerstoel voor het aardrijkskundeonderwijs is bedoeld om de ontwikkeling van het vak aardrijkskunde in het basis- en voortgezet onderwijs te ondersteunen. Belangrijk daarbij is dat er een brug wordt geslagen tussen de wetenschappelijke geografie en aardwetenschappen enerzijds en de aardrijkskunde zoals die op basisscholen en scholen voor voortgezet onderwijs wordt onderwezen anderzijds. Dat gebeurt onder meer via publicaties, via nascholingscursussen voor aardrijkskundedocenten en via overleg met leraaropleidingen en universitaire opleidingen geografie en aardwetenschappen. De leerstoel was gestationeerd bij de Faculteit Aard- en Levenswetenschappen van de VU in Amsterdam en omvatte 0,4 fte. Het KNAG heeft de intentie de leerstoel voort te zetten.

De belangrijkste activiteiten in 2016 van de leerstoelhouder betroffen:

- adviseur van het bestuur van de afdeling onderwijs van het KNAG
- het verzorgen van (gast)colleges en lezingen op universiteiten en hogescholen
- begeleider van promotietrajecten over kwaliteitsverbetering in het aardrijkskundeonderwijs
- betrokken bij landelijk overleg watereducatie
- projectleider van twee door OCW betaalde werkgroepen van leraren aardrijkskunde
- het vak aardrijkskunde onder de aandacht brengen van politiek en media
- mede-initiatiefnemer van geografie.nl
- het promoten van Geo Future School
- organisator van nascholing voor docenten aardrijkskunde
- Advisory Member van de IGU Commission on Geographical Education en als zodanig betrokken bij het opstellen van een nieuw International Charter for Geography Education
- lid van de Editorial Boards van de tijdschriften *International Research in Geographical and Environmental Education*, *Zeitschrift für Geographiedidaktik*, *Journal of Research and Didactics in Geography*, *European Journal of Geography*, *Review of International Geographical Education Online* en *Geografie*

• Vertegenwoordiging

Diverse medewerkers en vrijwilligers zetten zich in als vertegenwoordiger van het KNAG bij andere organisaties.

- Atlantische Onderwijscommissie: Frederik Oorschot
- Platform VVVO: Annelies Beek
- CvTE-vakcommissie vmbo: Bram Kluiters en Dorrie Driedonks
- CvTE-vakcommissie havo/vwo: Jos Oostveen
- vaksectie NLT bij de Nederlandse Vereniging voor het Onderwijs in de Natuurwetenschappen (NVON): Eelke Snabilié
- Registersubcommissie aardrijkskunde: Franc Boer

- **Geo Future School**

Waar in 2015 hard gewerkt is aan het scheppen van de juiste voorwaarden voor Geo Future School, zoals een website en een huisstijl, zijn in 2016 vooral veel gesprekken gevoerd met docenten. Hanneke Russchen (per 1 februari één dag per week werkzaam voor Geo Future School) en Rob Adriaens hebben vooral die gesprekken gevoerd.

Vanaf 1 september zijn 24 scholen officieel gestart met Geo Future School. 23 scholen zijn Geo Future School in oprichting en één school is een volwaardige Geo Future School. Aan het einde van ieder schooljaar wordt gekeken of de scholen voldoen aan de voorwaarden. Er zijn ook gesprekken gevoerd met docenten die hun school nog niet aangemeld hebben. De verwachting is dat een deel van de docenten hun school vanaf 2017-2018 alsnog aanmeldt als Geo Future School.

Ook waren er bijeenkomsten. Op 9 maart hielden we een bijeenkomst voor geïnteresseerde scholen. Enkele bedrijven (KNMI, Quintell Intelligence) en scholen (Het Streek, Vossius, Gerrit Rietveld College) vertelden over hun ervaringen. Ongeveer 60 docenten waren aanwezig op deze bijeenkomst op het Hyperion Lyceum. Op 7 oktober heeft Rob Adriaens een workshop gegeven op het Lerarencongres. De workshop op de KNAG Onderwijsdag op 11 november werd door ruim 60 docenten bezocht. Op 8 december was er een nascholing voor de docenten die al meedoen met Geo Future School. Lerarenopleider Hans Palings gaf de docenten een workshop curriculumontwikkeling.

Geo Future School haalde ook regelmatig de media. Een aantal voorbeelden: 'Curriculumvernieuwing in de onderwijspraktijk – Geo Future-scholen' in Magazine Onderwijs 2032, 'Leerlingen helpen ons land droog te houden' in de Stentor, en 'Onderwijs staat lastige keuzes over lesstof te wachten' in Trouw.

- **Watereducatie**

In 2015 won de lessenserie 'Hoogwater op het schoolplein?' de Waterinnovatieprijs. De prijs bestond uit input van een innovatiemake-laar. Resultaat van die gesprekken is, dat het KNAG op termijn de lessenserie ook graag voor vmbo wil ontwikkelen.

De ontwikkelaars van de lessenserie zijn dit jaar echter druk geweest met het ontwikkelen van de lessenserie voor nieuwe regio's. Naast de twee lessenseries uit 2015 (voor Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier en Drents Overijsselse Delta) zijn er in 2016 drie nieuwe lessenseries gepresenteerd voor Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden en de waterschappen Rivierenland en Vallei en Veluwe. Meer over de bijeenkomsten waar deze lessenseries zijn gepresenteerd in paragraaf 3.2.

- **Profielwerkstuk- en sectorwerkstukwedstrijd**

Eind 2016 is de profiel- en sectorwerkstukwedstrijd gelanceerd. Leerlingen die een sterk, boeiend werkstuk met geografische focus hebben geschreven, komen in aanmerking. Belangrijke voorwaarde is dat de leerlingen echt onderzoek gedaan hebben, zoals veldwerk of data-onderzoek.

Docenten konden tot 1 april 2017 werkstukken indienen. Het bestuur onderwijs van het KNAG vormt de jury.

- **Commissie schoolexamenvragen havo/vwo**

In 2012 bracht het KNAG de schoolexamens à la carte voor havo en vwo uit. Op deze cd-roms staan 120 vragen over de eindexamenstof van havo en vwo. In het najaar is een nieuwe commissie schoolexamenvragen havo/vwo gestart. Zij gaan nieuwe vragen maken over Brazilië en Zuid-Amerika en domein E, en de bestaande vragen updaten.

- **Onderwijsprijs:**

- Aardrijkskundeleraar van het Jaar**

De KNAG Onderwijsprijs wordt vanaf 2009 eens per twee jaar uitgereikt aan de docent/geograaf die zich buitengewoon heeft ingezet voor het aardrijkskunde-onderwijs. Op de KNAG Onderwijsdag werd de winnaar in het zonnetje gezet. Besloten is om de KNAG Onderwijsprijs in een nieuw jasje te steken. De winnaar wordt de Aardrijkskundeleraar van het Jaar 2017 en van de uitreiking wordt een speciaal moment gemaakt. De prijs wordt vanaf 2017 dan ook jaarlijks uitgereikt. De hoop is dat de prijs zo meer gaat leven onder de aardrijkskundeleraars en dat het uitreiken van de prijs meer media-aandacht oplevert. De winnaar wordt de ambassadeur van het aardrijkskunde-onderwijs.

Genomineerd voor de titel Aardrijkskundeleraar van het Jaar: Alice Peters, Annika Huizinga, Clarinus Nauta, Jacqueline van der Westen.

Het bestuur afdeling onderwijs nomineerde met hulp van de leden vier aardrijkskundeleraars: Annika Huizinga (Erasmiaans Gymnasium), Alice Peters (Twickel College), Clarinus Nauta (Reggesteyn) en Jacqueline van der Westen (Melanchthon).

Op de KNAG Onderwijsdag zijn de genomineerden bekendgemaakt en tot 1 januari 2017 kon er gestemd worden. De winnaar werd op 20 januari in het Museum bekendgemaakt.

- **Belangenbehartiging**

In 2016 was vooral het advies OnsOnderwijs2032 van belang. Het KNAG heeft meerdere keren per brief gereageerd op versies van dit advies. Deze brieven zijn verstuurd naar het Platform Onderwijs2032, de Onderwijsscoöperatie en de vaste commissie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van de Tweede Kamer. Ook is bij het Platform Vakinhoudelijke Verenigingen Voortgezet Onderwijs (PVVVO) een pitch gehouden met KNAG-advies.

De brieven van het KNAG over OnsOnderwijs2032 zijn te vinden in bijlage VIIa en VIIc.

Verder is een petitie gehouden over het advies 'Internationaliseren met ambitie' van de Onderwijsraad. Het vak aardrijkskunde wordt onterecht niet genoemd als sleutelvak om de internationale component in het onderwijs te versterken. De petitie is 1100 keer ondertekend. Op 13 december overhandigden Joop van der Schee, Gerhard Akkerman, Mathijs Booden en Judith Peeters namens het KNAG de petitie aan de vaste kamercommissie Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Minister Bussemaker zei, na het verzoek van VVD Tweede Kamerlid Duisenberg, toe in het eerste kwartaal van 2017 te zullen reageren op het advies van de Onderwijsraad over internationalisering en daarbij de petitie van het KNAG te betrekken.

De reactie van het KNAG op het advies 'Internationaliseren met ambitie', die met de petitie is ondersteund, is te vinden in bijlage VIIb.

De delegatie van het KNAG overhandigt de petitie aan de Kamercommissie.

3.2 Op datum

- **14 januari**

Nascholing Waterveiligheid Tiel

Op 14 januari is de nieuwe lessenserie 'Hoogwater op het schoolplein?' voor het Waterschap Rivierenland gepresenteerd tijdens een nascholingsbijeenkomst in Tiel. De 50 deelnemende docenten konden kiezen uit een achttal lezingen en workshops. Het programma werd mede organiseert door het waterschap, de Hogeschool Utrecht, de Universiteit Utrecht. Dankzij een subsidie van de Unie van Waterschappen kon de bijeenkomst kosteloos aangeboden worden.

- **21 januari en 3 maart**

Nascholingen Brazilië en Zuid-Amerika

Vanwege het veranderende examenprogramma havo/vwo is er een nascholingsprogramma over Brazilië en Zuid-Amerika. Bij de nascholingen worden lezingen gegeven door experts over Brazilië en Zuid-Amerika. Zo gaf Annelou Ypeij een lezing over het leven op stad en platteland en gaf Jan Karkdijk de workshop 'mysteries over Zuid-Amerika'. De nascholing wordt aangeboden door de Universiteit Utrecht in nauwe samenwerking met het KNAG, CEDLA en andere universiteiten.

- **9 maart**

Docentenbijeenkomst Geo Future School

Het KNAG krijgt vaak vragen over Geo Future School. Daarom is op 9 maart een docentenmiddag georganiseerd op het Hyperion Lyceum in Amsterdam. Tijdens deze middag vertelden docenten Bram Hamburger (Gerrit Rietveld College), Rodney Nanninga (Het Streek) en Jeroen Rijlaarsdam (Vossius Gymnasium) over hun ervaringen met Geo Future School. Het KNMI en Quintell Intelligence gingen vervolgens in op wat zij kunnen betekenen voor Geo Future School. Ook was er ruim de tijd voor het stellen van vragen en het uitwisselen van ideeën. Er waren ongeveer 60 docenten aanwezig.

- **21 april**

Vakoverstijgende Pabo-dag

De vakoverstijgende Pabo-dag is voor docenten aardrijkskunde, geschiedenis en natuur, milieu en techniek van de pabo's. Het thema van de achtste editie was de 'Toekomst van de zaakvakken'. In de ochtend hield Tine Béneker een keynote over leren over de toekomst. In de middag ging de keynote over de gevolgen van vakkenintegratie voor didactiek in het zaakvakonderwijs. Er werden ook 8 workshops aangeboden over onder meer ontwerpen en maken met digitale media, watereducatie, Geo Future School. De dag was op de Thomas More Hogeschool in Rotterdam en ongeveer 80 docenten waren aanwezig.

- **17, 25, 28 mei**

Landelijke examenbesprekingen

Na de centrale examens aardrijkskunde, eerste tijdvak, zijn er op diverse plaatsen in het land regionale bijeenkomsten georganiseerd om de examens te bespreken. (Voor een volledig overzicht, zie bijlage III). In 2016 zijn de hogescholen aangeschreven om een regionale bespreking over het vmbo-examen te organiseren. Er zijn 17 havo-besprekingen, 17 vwo-besprekingen en 8 vmbo-besprekingen georganiseerd. Bij de landelijke besprekingen (havo 17 mei, vmbo 25 mei, vwo 28 mei) waren vertegenwoordigers van de regionale besprekingen aanwezig. De resultaten van die besprekingen zijn gecommuniceerd op de website van het KNAG en naar het College voor Toetsen en Examens gestuurd.

- **23 t/m 27 mei**

GeoWeek

De tiende editie van de GeoWeek vond plaats in de week van 23 t/m 27 mei 2016. Het doel van de GeoWeek is scholieren in de leeftijd van 10 tot 15 jaar (groep 7 & 8 PO en klas 1 - 3 VO) enthousiast te maken voor de leuke toekomstmogelijkheden binnen het werkveld.

Leerlingen op expeditie bij Duurzaamheidscentrum Weizigt tijdens de GeoWeek

Bedrijven uit de geo-sector bieden een bedrijfsbezoek, veldwerk of gastles aan, waarbij leerlingen zelf aan de slag kunnen. Het bedrijf of instelling bedenkt en maakt zelf de expeditie. Hierbij draait het om de meer technische kanten van het vakgebied en staat 'zelf doen' voorop.

Door tijdens deze tiende editie vast te houden aan de structuur en routine die tijdens de voorgaande jaren is ontstaan, en door de evaluatiepunten van afgelopen jaren mee te nemen en te verwerken zijn we er weer in geslaagd een goede GeoWeek neer te zetten. De GeoWeek werd dit jaar gefinancierd door verschillende partijen: Expertisenetwerk Bodem en Ondergrond (ENBO), Unie van Waterschappen, Ministerie van Infrastructuur en Milieu. Zodoende stonden de thema's 'Bodem' en 'Water' dit jaar centraal en waren deze goed vertegenwoordigd in de GeoWeek. Ook expedities rondom 'geo-informatie' werden aangeboden.

Aan de GeoWeek 2016 hebben in totaal 4413 leerlingen deelgenomen, een recordaantal. 47 bedrijven hebben samen 159 expedities uitgevoerd, dit zijn vergelijkbare aantallen als in 2015.

Door het huren van e-mailadressen zijn 11128 docenten aardrijkskunde, directeuren primair onderwijs en afdelingsleiders voortgezet onderwijs op de hoogte gebracht van de GeoWeek. Daarnaast heeft promotie via de KNAG- en GeoWeek-nieuwsbrief en social media (GeoWeek LinkedIn groep, Facebook en Twitter pagina's van het KNAG) geholpen aan de grote hoeveelheid aanmeldingen.

Op de vele websites en in (interne en externe) nieuwsbrieven van deelnemende bedrijven, kennisinstellingen en instituten zijn berichten gepubliceerd over de GeoWeek. Daarnaast hebben ook verschillende vakbladen en regionale nieuwswebsites over de week bericht en zond RTV Utrecht zelfs een rapportage uit van een van de expedities. Ter promotie voor komende jaren is er tijdens de GeoWeek een promotiefilm opgenomen. Deze is via social media verspreid en staat op de homepage van de GeoWeek website.

- **Juni**
Excellente leerlingen

Docenten kunnen leerlingen die een 9 hebben op hun eindlijst aanmelden bij het KNAG. De leerlingen krijgen dan een certificaat en een 'I love AK'-shirt. Docenten kunnen het certificaat en het shirt tegelijk met het diploma uitreiken. 30 leerlingen hebben het certificaat ontvangen.

- **6 oktober**
Nascholing Waterveiligheid Houten

Op 6 oktober was er een nascholingscursus over watervraagstukken in de eigen omgeving, gericht op het Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden. In deze nascholing was er aandacht voor klimaatverandering, waterbeleid en waterbeheer. Wat zijn de nieuwe uitgangspunten van het waterveiligheidsbeleid? Hoe wordt Nederland heringericht? En hoe waterbewust moet je zijn als bewoner van dit natte landje? Er waren vier series van drie parallelle workshops. Naast inhoudelijke workshops, waren er ook workshops over didactiek. Ook het lespakket 'Hoogwater op het schoolplein?' werd gepresenteerd.

Het programma werd verzorgd door Rijkswaterstaat, Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden, Universiteit Utrecht en Hogeschool Utrecht. De bijeenkomst was bij het Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden in Houten, waar de docenten ook een rondleiding kregen in de Centrale Regiekamer en de GIS-kamer. Er waren ongeveer 60 docenten aanwezig.

- **13 november**
KNAG Onderwijsdag

Op vrijdag 11 november kwamen 900 aardrijkskunde-docenten naar Den Bosch voor de KNAG Onderwijsdag. Het thema was 'Viva!' en een groot deel van de dag stond in het teken van Brazilië en Zuid-Amerika. Kees Koonings, hoogleraar Braziliëstudies, vertelde in de plenaire lezing over de uitdagingen waarvoor Brazilië staat. Daarna legde de afdeling onderwijs van het KNAG uit welke lobby er in Den Haag voor aardrijkskunde gevoerd wordt en hoe je aardrijkskundeonderwijs nog uitdagender kan maken. 's Middags waren er veel workshops en lezingen over bijvoorbeeld aardbevingen, de GEObattle, aardrijkskunde & nieuwe technologie. De hele dag was er een informatiemarkt.

In 2016 konden deelnemers zich voor het eerst ook online inschrijven voor de KNAG Onderwijsdag. Er is veel gebruik gemaakt van deze optie.

- **6 december**
Nascholing Waterveiligheid Zwolle

Op 6 december organiseerden Hogeschool Windesheim, de waterschappen Vallei en Veluwe en Drents Overijsselse Delta en het KNAG een nascholing over waterveiligheid. Tijdens deze bijeenkomst wordt onder meer het lespakket 'Hoogwater op het schoolplein?' voor deze regio gepresenteerd. Ongeveer 40 docenten waren aanwezig. De bijeenkomst was bij het waterschapshuis van het Waterschap Drents Overijsselse Delta in Zwolle.

- **8 december**
Workshop curriculumontwikkeling Geo Future School

Een van de voorwaarden van Geo Future School is dat docenten zelf modules gaan ontwikkelen. Lerarenopleider Hans Palings gaf deze middag een workshop curriculumontwikkeling aan de hand van het curriculum spinnenweb. Ook was er tijd voor het uitwisselen van ideeën en ervaringen. Deze bijeenkomst was voor docenten die al bezig zijn met Geo Future School. Er waren ongeveer 30 docenten van 19 verschillende scholen aanwezig.

4. Publicaties en periodieken

4.1 Geografie

De redactie van Geografie heeft ook dit jaar weer geprobeerd actuele artikelen te publiceren voor een breed lezerspubliek van geografen en docenten aardrijkskunde. De redactionele vulling van het tijdschrift verliep in 2016 voorspoedig. Het aanbod van artikelen was wederom groter dan de beschikbare ruimte, waardoor het helaas niet mogelijk was alle verhalen te plaatsen. Valoriseren - het maatschappelijk relevant inzetten van wetenschappelijke kennis - wordt breed gedragen binnen de geografische faculteiten. Hierdoor ontvangt Geografie een aanzienlijk deel van de artikelen van auteurs die werkzaam zijn aan één van de universiteiten. Daarnaast blijken meer en meer studenten en hun begeleiders bereid afstudeeronderzoeken om te werken tot een artikel. Steeds vaker blijven geografen ook na hun pensionering actief met het schrijven van artikelen. Het hoeven dan geen verplichte publicaties in peer reviewed tijdschriften meer te zijn, maar het mogen aantrekkelijke verhalen zijn voor een geografisch geïnteresseerd publiek. Het tijdschrift Geografie profiteert hier in toenemende mate van. Hetzelfde gaat op voor de website www.geografie.nl. Per 1 september is de oude Geografiewebsite samengevoegd met die van het KNAG en is een modern platform ontstaan voor iedereen die verbonden is met geografie of aardrijkskunde. Vanuit de partners Universiteit van Amsterdam en Universiteit Utrecht worden artikelen aangeleverd om een breed publiek te tonen waarmee modern geografisch onderzoek zich bezighoudt.

Traditioneel domineren sociaal-geografische artikelen in Geografie. Sinds 2007 proberen we een evenwichtiger verdeling van het aantal sociaal- en fysisch-geografische artikelen te realiseren. In 2016 waren wij in staat om dankzij redacteuren en auteurs als Jan van Mourik, Bernd Andeweg, Hans de Jong, Salomon Kroonenberg, Henk Donkers en John van Boxel een groot aantal fysisch-geografische artikelen te publiceren.

We hebben het afgelopen jaar gepoogd de actualiteit geografisch te benaderen. Dit resulteerde in artikelen over de politieke ontwikkelingen in Turkije, de ontwikkelingen in het aardrijkskundeonderwijs, de Spaanse parlementsverkiezingen en het Catalaans separatisme, de lege plekken in de winkelstraten door omvallende winkelketens, de terreuraanslagen in Brussel, Brexit en de dreigende fosfaatschaarste.

Virginie Mamadouh en Herman van der Wusten schreven ook in 2016 meerdere afleveringen van de

'Europese kwestie'. Deze reeks bijdragen over de politiek en praktijk van de Europese Unie loopt onder deze naam sinds 2006. Jan van Mourik beëindigde zijn reeks bijdragen 'Fysische geografie voor...'. Ook aan de reeks 'Weekend weg op een oude kaart' van Billy Gunterman kwam een einde. Frank van Dam startte zijn nieuwe reeks 'Fietslandschappen', Manuel Aalbers begon aan de nieuwe serie 'Brussles lof' en Martin de Jong continueerde de reeks 'Kaartlezen', waarin hij dieper in gaat op de achtergrond van op het oog simpele kaartjes.

In 2016 verschenen twee themanummers van Geografie. In juni 2016 verzorgde de redactie met een bijzondere inzet van Peter Groote het themanummer 'De Verenigde Staten'. In acht bijdragen toonde dit nummer de geografie van Donald Trump, de realiteit van de Amerikaans-Mexicaanse grens bij San Diego, de gedaanteverwisseling van New Yorks SOHO, de verassende actualiteit van Burgess' analyse van Chicago uit 1925 aan de hand van recente ontwikkelingen in de wijk Pilsen, voedselwoestijnen waarvan steeds meer arme Amerikaanse stadsbewoners last krijgen, man-made aardbevingen in Oklahoma als gevolg van fracking, het verschil van melkveebedrijven in de VS en Nederland en de Euro-Amerikaanse kwestie TTIP.

In november-december was het thema 'Afrika naar 2100'. Hierin was aandacht voor het verhaal dat Ton Dietz tijdens de KNAG-onderwijsdag 2015 in een eerste versie vertelde over de demografische ontwikkeling van Afrika. Is het continent op weg naar 4 miljard bewoners in 2100? Voorts presenteerden we in vier artikelen resultaten van het RurbanAfrica-onderzoek naar ruraal-urbane betrekkingen in sub-Sahara Afrika. Onder supervisie van Paul van Lindert voerden onderzoekers van de Universiteit Utrecht samen met teams van lokale universiteiten tussen 2012 en 2016 onderzoek uit in enkele dynamische rurale gebieden in Ghana, Kameroen, Rwanda en Tanzania. In dit themanummer ging tevens de nieuwe reeks 'Apartheid van boven' van start. Aan de hand van drone opnamen die fotograaf Johnny Miller maakte van de overgangsgedebieden tussen legale- en illegale woonwijken en tussen rijke woonbuurten en arme in Zuid Afrika, beschrijven Ad van Hout en Henk Donkers in een zesdelige reeks 'The architecture of apartheid: ruim twintig jaar na het afschaffen van de apartheid.'

De redactie van Geografie kende geen mutaties in 2016. De volledige samenstelling van de redactie is te vinden in bijlage IV (p. 22). Ook dit jaar zijn alle artikelen na te lezen op de website www.geografie.nl.

4.2 Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie (TESG)

Het KNAG publiceert in samenwerking met de Britse uitgeverij Wiley het Engelstalige wetenschappelijke journal 'Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie' (TESG). Het tijdschrift publiceert artikelen uit de hele wereld, maar biedt ook een podium aan Nederlandse onderzoekers. Duizenden wetenschappers hebben toegang tot de artikelen.

Zoals gebruikelijk zijn in 2016 vijf nummers van het tijdschrift verschenen. Het tweede nummer was een 'special issue' met het thema 'Europe and its others'. Gastredacteuren van dat nummer waren Virginie Mamadouh en Luiza Bialasiewicz.

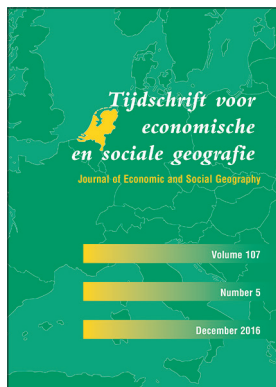
De vaste rubrieken van het tijdschrift zijn in 2015 gecontinueerd. In de terugkerende rubrieken 'Outlook on Europe' en 'Window on the Netherlands' was ruimte voor korte artikelen over actuele onderwerpen uit respectievelijk Europa en Nederland. In de rubriek 'The Netherlands is Maps' beschrijven Piet Pellenbarg en Paul van Steen aan de hand van een kaart een ruimtelijk verschijnsel in Nederland. In 2016 zwaaide Bouke van Gorp af als eindredacteur van het tijdschrift. Ruim zes jaar heeft ze deze functie gehad. Ze is opgevolgd door Niels Beerepoot, als economisch geograaf verbonden aan de UvA.

Na een onderbreking van enkele jaren zijn de book reviews teruggekeerd in TESG. Martijn Smit is book review editor en nodigt in die hoedanigheid collega-wetenschappers uit op boeken te recenseren.

In 2016 bestond de redactie uit de volgende leden:

prof. dr. Frank van Oort (hoofdredacteur)
dr. Niels Beerepoot (eindredacteur per 1-3-2016)
dr. Manuel Aalbers
dr. Bouke van Gorp (eindredacteur tot 1-3-2016)
dr. Martijn Burger
prof. dr. Jouke van Dijk
prof. dr. Huib Ernste (Outlook on Europe)
dr. David Evers (Outlook on Europe)
dr. Wouter van Gent
dr. Rianne van Melik
dr. Martijn Smit (book reviews)
dr. Mirjam Ros-Tonen
prof. dr. Veronique Schutjens
(Window on the Netherlands)
dr. Frank Witlox
Redactiesecretariaat: Ferry Devilee

De redactie heeft ingediende reguliere artikelen op kwaliteit beoordeeld en ter beoordeling naar collega-wetenschappers gestuurd. Er zijn drie redactievergaderingen geweest, op 4 februari, 15 juni en 28 september.

Een relevante ontwikkeling voor TESG is de overeenkomst die de Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten (VSNU) heeft gesloten met uitgeverij Wiley. Kern van de overeenkomst is dat onderzoekers van Nederlandse Universiteiten zonder extra kosten 'Open Access' kunnen publiceren in Wiley tijdschriften, dus ook in TESG. 'Open Access' houdt in dat artikelen vrij beschikbaar op internet gepubliceerd worden, zodat ze zonder abonnement te lezen zijn.

In juni 2016 werd bekend gemaakt, dat de Impact Factor van TESG helaas is gedaald van 1.096 naar 0.682. De Impact Factor is een indicatie voor de mate waarin artikelen uit TESG worden geciteerd door andere tijdschriften. TESG staat in de 'ISI Journal Citation Reports Ranking' in de categorie Geografie op de 58ste plaats van 77 journals (40/76 een jaar eerder). In de categorie Economie staat TESG op de 214e plaats van 344 journals (128/333 een jaar eerder).

4.3 geografie.nl

In de zomer van 2016 is de website geografie.nl gelanceerd. Deze nieuwe website vervangt de oude websites van het KNAG en tijdschrift Geografie, maar is ook veel meer dan dat.

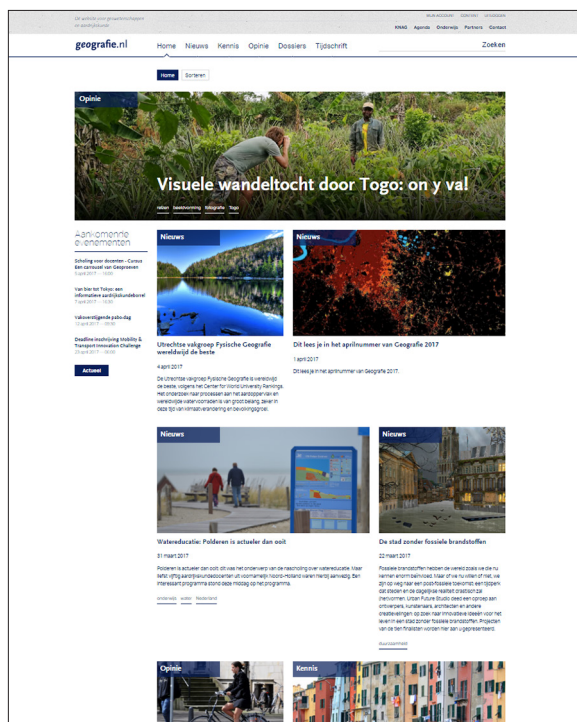
De nieuwe site is opgezet in nauwe samenwerking met de Universiteit van Amsterdam en de Universiteit Utrecht. De site biedt een podium aan nieuws, kennis en opinie uit de wereld van de geografie. De inzet is om een breed publiek te bereiken: de site is gericht op mensen uit het onderwijs, de journalistiek, de politiek, maar ook algemeen geïnteresseerden.

Artikelen uit het tijdschrift Geografie worden ook op de site geplaatst, maar zijn in de meeste gevallen alleen door KNAG-leden te lezen, die met een persoonlijke gebruikersnaam en wachtwoord kunnen inloggen op de site. Overige artikelen, onder andere afkomstig van de UvA en de UU zijn voor iedereen vrij toegankelijk.

Webredacteur Florian Willems is aangesteld om de site regelmatig van nieuwe content te voorzien.

Naast nieuws, kennis en opinie biedt de nieuwe site ook informatie over het KNAG en haar activiteiten en een agenda.

Vermeldenswaardig is ook dat leden zich op de nieuwe website online kunnen aanmelden als lid van het KNAG. Het per post versturen van het aanmeldformulier is daarmee niet langer nodig. Verwacht wordt dat dit een positief effect heeft op het ledenaantal.

Screenshot van de nieuwe website geografie.nl.

4.4 Digitale nieuwsbrieven

Tegelijk met het vernieuwen van de website, zijn ook de nieuwsbrieven van het KNAG in een nieuw jasje gestoken. De vroegere KNAG Nieuwsbrief en KNAG Nieuwsbrief Onderwijs zijn in de nieuwe opzet samengevoegd onder de naam 'Nieuwsbrief KNAG & Onderwijs'. Deze brief houdt lezers maandelijks op de hoogte van activiteiten van het KNAG en ontwikkelingen in het aardrijkskundeonderwijs.

In de loop van 2017 zal ook de Nieuwsbrief geografie.nl verstuurd gaan worden. Die attendeert lezers op de meest interessante artikelen van de website.

Het adressenbestand van de oude nieuwsbrieven bleek veel verouderde e-mailadressen te bevatten. Daarom is besloten om alle lezers te vragen zich opnieuw te registreren voor de nieuwsbrieven. Gevolg is dat er nu een 'schoon' adressenbestand is. Er zijn nu ongeveer 1000 abonnees voor elk van de twee typen Nieuwsbrieven geregistreerd.

Met het verzendsysteem 'Mailchimp' dat sinds dit jaar wordt gebruikt, kan de kwaliteit van de verzendlijst goed in de gaten gehouden worden.

4.5 Sociale Media

Sociale media zijn inmiddels een belangrijk communicatiemiddel van het KNAG. Door aanwezig te zijn op Facebook, Twitter en LinkedIn onderhoudt het KNAG contact met de leden, maar komt het ook onder de aandacht bij andere geïnteresseerden.

Uiteraard besteedt het KNAG op sociale media aandacht aan haar eigen activiteiten, maar ook aan geografen in het nieuws, of interessante krantenartikelen en tv-programma's.

Op Facebook heeft het KNAG ongeveer 850 volgers. Op Twitter zijn er ongeveer 1000 volgers en de KNAG-groep op LinkedIn heeft ongeveer 1300 leden.

Daarnaast zijn er sinds dit jaar ook aparte Facebookpagina's voor geografie.nl, GeoWeek en Geo Future School.

Bijlage I - KNAG-leden en abonnees, 2013-2017

Contributie Categorie	15-1-2013	15-1-2014	15-1-2015	15-1-2016	24-1-2017
lid zonder tijdschrift	85	77	75	102	98
lid zonder tijdschrift reductie	14	14	13	14	13
lid zonder tijdschrift student	0	0	0	0	0
lid VVFG zonder tijdschrift	31	33	32	0	0
lid VVFG zonder tijdschrift reductie	4	4	2	0	0
lid VVFG zonder tijdschrift student	0	0	0	0	0
totaal aantal leden zonder tijdschrift	134	128	122	116	111
lid met Geografie	1444	1416	1423	1432	1435
lid met Geografie reductie	653	662	645	664	640
lid met Geografie student	468	474	410	381	405
lid VVFG met Geografie	31	28	30	0	0
lid VVFG met Geografie reductie	6	7	7	0	0
lid VVFG met Geografie student	0	0	0	0	0
lid met Geografie en TEGS	99	98	95	94	86
lid met Geografie en TEGS reductie	20	21	23	22	24
lid met Geografie en TEGS student	58	59	54	50	59
totaal aantal leden met abo Geografie	2779	2765	2687	2643	2649
lid met uitsluitend TEGS	11	8	8	8	6
lid met uitsluitend TEGS reductie	0	0	0	0	0
lid met uitsluitend TEGS student	1	0	0	0	0
totaal aantal leden met abo TEGS	189	186	180	174	175
totaal aantal leden KNAG	2925	2901	2817	2767	2766
abo Geografie instelling	169	159	159	163	158
abo Geografie via agent	81	86	75	68	65
abo Geografie particulier	6	6	5	5	5
abo Geografie gratis	27	27	28	28	28
totaal aantal abonnementen Geografie	3062	3043	2954	2907	2905
totaal aantal reductieleden	697	708	690	700	677
totaal aantal studentleden	527	533	464	430	464
waarvan cadeau-abonnement RUG/UvA	80	89	38	15	2
<i>NB UvA is per 2015 gestopt met cadeau-actie</i>					
reductieleden zijn als volgt verdeeld:					
overgang (van student naar normaal tarief)	34	46	36	59	50
pensioen	207	207	205	203	188
docent basisschool	6	9	9	9	9
docent VMBO	372	370	365	357	344
VLA-lid	16	15	16	15	15
baanloos	48	47	47	46	44
PhD-student	14	14	12	11	12

Bijlage II - Afdelingen, commissies en regionale kringen

- Bestuur Afdeling Onderwijs

Matthijs Booden (voorzitter)

Rob Adriaens (adviseur)

Annelies Beek - secretaris

Judith Peeters

Bart Pijpers

prof. dr. Joop van der Schee

Rianne Tolsma

Kimberley Vonk

Roeland van Westerop

- Afdeling Historische Geografie

dr. Adri de Kraker

prof. dr. Hans Renes

- Adviescommissie aardrijkskundige namen in Nederland

prof. dr. Ferjan Ormeling (kartograaf UvA) - voorzitter

Nico Bakker (Kadaster) - secretaris

Gerald van Berkel (onafhankelijk plaatsnamenspecialist)

Jasper Hogerwerf (Kadaster)

Karel Gildemachter (tot 1-3-2016)

Frank van den Hoven (onafhankelijk plaatsnamenspecialist)

prof. dr. Arend Quak (em. hoogleraar Oudgermaans, RU. Leiden)

prof. Arjen Versloot (hoogleraar Germaanse taalkunde UvA).

- Jury Glazen Globe

Daphne Rijborz (voorzitter)

Wouter van den Berg

Marieke Kleinhuis

Ans Meens

dr. Marca Wolfensberger

- Kascontrolecommissie 2016

Bart Vermeulen

Peter Lucas

- Kring Amsterdam

Henk Roelofsen - voorzitter/secretaris

Karel Buysrogge - penningmeester

C. Boots

A. de Koningh

- Kring Utrecht

Yvonne Damen - voorzitter

Maarten Kimmel - secretaris

Frida den Hartog-Koet - penningmeester

Maja Niemeyer-Wallis

- Kring Oost

Arjan Hoogendoorn - voorzitter

Clarinus Nauta - secretaris

Nanita Bouter-Trenning - penningmeester

Bijlage III - Regionale examenbesprekingen 2016

Plaats	Naam	School	HAVO	VWO	VMBO
Alkmaar	Tim Jonker Paul van Son Richard Blommaart	Jac. P. Thijssse College Petrus Canisius College	x	x	
Amsterdam	Steven Roosendaal	Pieter Nieuwland College	x	x	
Breda	Jos Jacobs Peter Baden	OLV Breda Stedelijk Gynasium	x	x	
Den Haag	Martin Bakker Kees Kerstholt	Segbroek college	x	x	
Den Haag	Marina Minderman	's Gravendeef college Den Haag			x
Doetinchem	John Dales	Graafschap College	x	x	
Eindhoven	Franc Boer	Van Maerlantlyceum	x	x	
Enschede	Peter Borggreve Jan Hogema	Stedelijk Lyceum	x	x	
Goes	J.A. Dek	Ostrea Lyceum	x	x	
Groningen	Bernard van den Acker	Zernike College, locatie Helperbrink	x	x	
Haarlem	Karel Blommesteijn Nanne Douma	Stedelijk Gymnasium Haarlem	x	x	
Harderwijk/ Ermelo	G.K. Wessels	Chr. College Groevenbeek	x	x	
Holten	Jessica Vogelzang	Waardenborch	x		
Lochem	Nanita de Bouter	Staring	x		
Monnickendam	Kimberley Vonk	Bernard Nieuwentijt College			x
Nijmegen	Marijke Dalmulder	ROC Nijmegen VAVO	x	x	x
Nijverdal	Clarinus Nauta	CSG Reggesteyn		x	
Rotterdam	Pieter Claessens	Libanon Lyceum	x	x	
Rotterdam	Hanneke Maasland/ Pieter Goudappel	HR Rotterdam			x
Sittard	Wil Strik	Trevianum	x	x	
Sneek	Andre Talman	RSG Magister Alvinus	x	x	x
Utrecht	Maarten Kimmel	Christelijk Gymnasium Utrecht	x	x	
Zwolle	Theo Peenstra	Windesheim Zwolle			x

Bijlage IV - Overzicht redacties

- Redactie Geografie

Kernredactie

dr. Ronald Kranenburg - hoofd- en beeldredactie

Gemmeke van Kempen - eindredactie

Barend Köbben - kaartredactie

Grote redactie

dr. Manuel Aalbers

dr. Bernd Andeweg

Annelies Beek

dr. Tine Béneker

Pim Beukenkamp

Jeroen Bosman

dr. Frank van Dam

Henk Donkers

dr. Peter Druijven

dr. Peter Groote

Roosmarijn Haring

prof. dr. Gert-Jan Hospers

dr. Henk van Houtum

Hans de Jong

prof. dr. Steven de Jong

Moniek Löffler

dr. Virginie Mamadouh

Henk Notté

Monique Roso

prof. dr. Joop van der Schee

dr. Bas Spierings

- Redactie Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie

prof. dr. Frank van Oort (hoofredacteur)

dr. Niels Beerepoot (eindredacteur)

dr. Manuel Aalbers

dr. Martijn Burger

prof. dr. Jouke van Dijk

prof. dr. Huib Ernste (Outlook on Europe)

dr. David Evers (Outlook on Europe)

dr. Wouter van Gent

dr. Bouke van Gorp

dr. Rianne van Melik

dr. Mirjam Ros-Tonen

dr. Martijn Smit (Book reviews)

prof. dr. Veronique Schutjens (Window on the Netherlands)

prof. dr. Frank Witlox

Een selectie van berichten uit de media over het KNAG en haar activiteiten in 2016

- Aardrijkskundeleraar van het jaar

12 november	RTV Oost	Leraren uit Nijverdal en Hengelo genomineerd voor titel aardrijkskundeleraar van het jaar
14 november	Tubantia	Docente Twickel College Hengelo in de race voor titel 'docent van het jaar'

- GeoWeek

18 mei	Omroep Venray	Leerlingen Raayland brengen leefbaarheid wijken in kaart
19 mei	Unity.nu	Marecollege maakt deel uit van recordaantal deelnemers GeoWeek
23 mei	Dagblad van het Noorden	Geoweek in het teken van Pingoruïnes van start
24 mei	RTV Utrecht	Scholieren klaargestoomd voor carrière als geograaf
25 mei	Nationale Onderwijsgids	Leerlingen op expeditie tijdens GeoWeek

- Geo Future School

25 januari	Trouw	Onderwijs staat lastige keuzes over lesstof te wachten
September	PrimaOnderwijs	Tipping Point Ahead in de klas
20 september	De Stentor	Leerlingen helpen ons land droog te houden

- Belangenbehartiging

18 mei	Het Parool	Onderwijs heeft meer diepgang (ingezonden stuk Rob Adriaens, Joop van der Schee en Roeland van Westerop)
25 juni	Trouw	Zorg voor kritische wereldburgers (ingezonden stuk Rob Adriaens)

Recordaantal deelnemers GeoWeek

dinsdag 17 mei 2016 14:00

23 mei start alweer de 10e editie van de GeoWeek waarin leerlingen tussen de 10 en 15 jaar op expeditie gaan met aardrijkskunde. In deze week ontdekken zij samen met geo-professionals de praktijk van het vak. Ruim 4400 leerlingen doen mee, een record!

Tijdens de GeoWeek gaan leerlingen in heel Nederland op bedrijfsbezoek, veldwerk of krijgen een gastles van professionals van ruim 50 bedrijven uit de bodem-, water-, en geo-informatiesector. Zo maken de leerlingen al op jonge leeftijd kennis met toekomstmogelijkheden van het werkveld. Dit is nodig om in de behoefte van technisch geschoolde geografen op langere termijn te voorzien, aldus het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap (KNAG).

De leerlingen gaan zelf aan de slag met bijvoorbeeld grondboringen, nemen watermonsters of leren werken met geografische-informatiesystemen. KNAG noemt 'zelf doen' een waardevolle ervaring. Wellicht zijn deze leerlingen de geotechnici van de toekomst. De GeoWeek is van 23 t/m 27 mei.

Leerlingen op expeditie tijdens GeoWeek

woensdag 25 mei 2016 15:31

Leerlingen kruipen deze week in de huid van technici uit bodem-, water- en geo-informatiesector. Ze onderzoeken bijvoorbeeld de kwaliteit van het water in de sloot naast de school, inspecteren of onze dijken veilig zijn, maken een digitale kaart of analyseren een zelf uitgestoken bodemprofiel. Het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap (KNAG) organiseert namelijk de GeoWeek, een week waarin 4.400 leerlingen van 10-15 jaar kennismaken met het geo-technisch werkveld.

Zo ontving de TU Delft dinsdagochtend 32 leerlingen van het Driestar College uit Leiden. Hans Oosters, voorzitter van de Unie van Waterschappen, startte deze expeditie met een korte uitleg over het belang van bescherming tegen het water. Daarna mochten de leerlingen zelf proberen een zo sterk mogelijke dijk te bouwen met verschillende materialen. Bij het testen bleek wel door welke zwakke plekken een dijk

bezwijkt of waarom die juist stand houdt. Ook bij het RIVM gingen leerlingen zelf aan de slag. Een tweede klas van Het Nieuwe Lyceum uit Bilthoven ontdekte wat er allemaal in de bodem zit. De leerlingen deden onderzoek naar het grondwater en hielden een wedstrijd grondboren.

Tot en met vrijdag 27 mei staan er nog expedities van de GeoWeek op het programma. In heel Nederland maken leerlingen door bedrijfsbezoeken, gastlessen en veldwerk kennis met de praktijk van de geografie. Wie weet zijn deze leerlingen de geotechnici van de toekomst.

POSTBUS 805, 3500 AV UTRECHT
TELEFOON (030) 7115 110
info@knag.nl
www.knag.nl

Tweede Kamer der Staten-Generaal
Vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
t.a.v. mevrouw drs. E.C.E. de Kler
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Ons kenmerk: 20160212003
Betreft: reactie KNAG op advies Onderwijs2032
Datum: 12 februari 2016

Geachte commissie,

Met dit schrijven willen we reageren op het advies dat het platform
OnsOnderwijs2032 onlangs heeft uitgebracht.

Het platform OnsOnderwijs2032 heeft veel input verzameld voor haar eindadvies. Wij denken dat er meer met die input kan worden gedaan. In tegenstelling tot wat het KNAG eerder heeft geadviseerd, namelijk aansluiten bij al bestaande, geleidelijke ontwikkelingen in het onderwijs, stelt het eindadvies eigenlijk voor om het hele onderwijs flink op de schop te nemen. De input die leerlingen zo goed hebben gegeven, wordt in het advies naar ons idee onvoldoende vertaald. Het advies maakt ook geen onderscheid in primair onderwijs en voortgezet onderwijs (onderbouw en bovenbouw), terwijl dit toch hele verschillende doelgroepen zijn. Het advies is hierdoor weinig concreet en ook aan de praktische uitvoerbaarheid twijfelen wij sterk. Onderwijs kan altijd beter, maar het advies van het platform OnsOnderwijs2032 moet echt beter! Het vak aardrijkskunde biedt de sleutel tot de oplossing!

Wat moet de leerlingen van de toekomst leren?

Het platform heeft er verstandig aan gedaan om leerlingen zelf te vragen wat zij willen leren. Het verzamelde antwoord dat hierop tijdens de LAKS-leerlingencongressen in 2015 werd gegeven is helder (pagina 25 van het eindadvies): Leerlingen willen weten waarom ze iets leren en ze hebben behoefte aan reflectie op de actualiteiten, achtergronden en ontwikkelingen in de wereld. Aan de vraag van de leerlingen wordt nu in het vak aardrijkskunde al voor een groot deel voldaan. Ontwikkelingen in de wereld en de achtergrond van vraagstukken rondom energie, water, klimaat, globalisering en de veranderende samenleving vormen immers de basis van het vak aardrijkskunde. In het eindadvies stelt het platform terecht dat kennis van de wereld tot de basis behoort die iedere leerling moet hebben om in de maatschappij te functioneren. Het gevolg van het overnemen van het advies zal echter inhouden dat de huidige inhoud van aardrijkskunde wordt opgeknapt

en verdeeld over twee kennisdomeinen én het voorgestelde kerndeel burgerschapsvorming. Dat is een beweging die de klok voor de leerlingen eigenlijk meer terug dan vooruit zet. Juist de integrale aanpak van het huidige vak aardrijkskunde met zowel aandacht voor bèta- als gammacomponenten, is bijzonder waardevol voor leerlingen. Om de doelen van toekomstgericht onderwijs te bereiken zullen in de onderbouw van het VO meer kerndoelen moeten worden uitgewerkt die aangeven wat betekenisvol onderwijs inhoudt. Voor de bovenbouw van het VO betekent het dat in de overladen programma's meer ruimte gemaakt moet worden voor onderzoekend en vakoverstijgende leren.

Hoe moet de kern van het onderwijs eruit zien?

Volgens het eindadvies bestaat de kern uit taal, rekenen, digitale geletterdheid en burgerschap aangevuld met kennis van de wereld waar alle andere bestaande vakken kunnen worden samengevoegd worden tot drie kennisdomeinen. Wij vinden het een verkeerde keuze om taal en rekenen te benoemen als kernvakken. Het zijn hulpvakken die jongeren nodig hebben om andere dingen mee te kunnen doen. Wij vinden het een gemiste kans dat het advies taal en rekenen als op zichzelf staande onderdelen blijft benoemen. Het platform laat hiermee de kans liggen om deze vakken relevanter voor leerlingen te maken door ze aan te laten sluiten bij en dienstbaar te maken aan andere vakken.

Wij begrijpen de keuze van het platform om burgerschapsvorming een plek te geven in de kern van het onderwijs. De invulling moet naar ons idee echter anders dan dat het platform voorstelt. Burgerschapsvorming is in het advies vrijwel uitsluitend vanuit een sociologische invalshoek ingevuld en alleen vanuit de Nederlandse situatie. Zeker, jongeren moeten de normen en waarden aanleren die horen bij de Nederlandse democratische rechtstaat. Bij burgerschap hoort echter meer:

- 1) jongeren krijgen via het aardrijkskundeonderwijs oog voor de ruimtelijke kwaliteit van hun omgeving op een manier dat ze erover kunnen meedenken;
- 2) jongeren zijn niet alleen burgers van Nederland, maar ook van Europa en in toenemende mate ook wereldburger. Het Europees burgerschap en het wereldburgerschap moet dan ook een prominentere plek krijgen in het onderdeel burgerschapsvorming. Bij wereldburgerschap horen ook zaken als aandacht voor duurzaamheid en geopolitiek. Zaken die nu vooral bij aardrijkskunde aan bod komen

Kortom, wanneer het gaat om de vorming van toekomstige burgers die actief zijn en maatschappelijke verantwoordelijkheid tonen kan het 'hoe' niet zonder het 'wat'. Jongeren moeten in onze optiek het wereldnieuws kritisch kunnen volgen en tot op zekere hoogte ook begrijpen wat er zich achter dit nieuws afspeelt. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om het begrip van belangen van landen en machtsblokken, maar ook om de beeldvorming van gebieden. Zo valt er nogal wat aan te merken op de beeldvorming in Nederland van bijvoorbeeld Oekraïne of Irak. Van kritische wereldburgers mag een completere en meer genuanceerde beeldvorming worden verwacht dan de gemiddelde Nederlander nu heeft. Daar ligt een mooie uitdaging én een kans voor het onderwijs. Aardrijkskunde biedt de sleutel tot de oplossing.

Geen mens en maatschappij maar mens en natuur

Wij hebben kritiek op de indeling die het platform maakt in drie kennisdomeinen: Mens & Maatschappij, Natuur & Technologie en Taal & Cultuur. Er ontbreekt hier een duidelijke link tussen de onderdelen 'mens' en 'natuur'. Naar ons idee zal juist de verbinding tussen bèta en gamma in de nabije toekomst erg belangrijk zijn. De eerder genoemde grote vraagstukken zoals op het gebied van energie, water, klimaatverandering, voedsel en gezondheid spelen zich grotendeels af op het grensvlak van bèta en gamma. Inzicht in natuur en techniek komen daar samen met inzicht in de wereld, de economie en de maatschappij. Dit gebeurt nu al bij het vak aardrijkskunde. Aardrijkskunde heeft zeker zoveel raakvlakken met natuurkunde en biologie als met geschiedenis en economie. Het vak vormt dus juist de ideale brug tussen natuur en techniek enerzijds en mens en maatschappij anderzijds. Wij stellen voor deze brugfunctie optimaal te benutten en te versterken. Een kennisdomein Mens & Natuur ligt daarbij voor de hand.

Conclusies

Waar leerlingen zinvolle input hebben gegeven, zou het platform daar in haar eindadvies meer mee hebben kunnen doen. De unieke en ruime mogelijkheden van het brede schoolvak aardrijkskunde zijn te weinig opgemerkt. Het onderwijs kan zich naar ons idee beter geleidelijk ontwikkelen vanuit de kracht van de huidige schoolvakken en het zoeken van de verbindingen tussen deze vakken zoals wij momenteel al doen met ons initiatief Geo Future School.

In gesprek

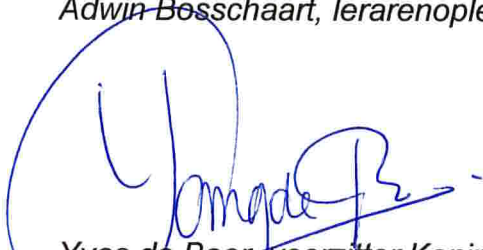
Wij gaan graag op korte termijn in gesprek over het advies met zowel de voorzitter van het platform als de staatssecretaris.

Met vriendelijke groet, mede namens

Roeland van Westerop, voorzitter afdeling onderwijs KNAG

Rob Adriaens, leraar aardrijkskunde Het Streek te Ede

Adwin Bosschaart, lerarenopleider aardrijkskunde Hogeschool van Amsterdam

Yves de Boer, voorzitter Koninklijk
Nederlands Aardrijkskundig
Genootschap (KNAG)

Joop van der Schee, hoogleraar
Geografie voor Educatie Universiteit
Utrecht

POSTBUS 805, 3500 AV UTRECHT
TELEFOON (030) 711 51 10
FAX (030) 711 51 99
info@knag.nl
www.knag.nl

Tweede Kamer der Staten-Generaal
Vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
t.a.v. mevrouw drs. E.C.E. de Kler
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

Utrecht, 18 augustus 2016

Betreft: reactie KNAG op advies 'Internationaliseren met ambitie'

Geachte commissie,

Met interesse hebben wij kennis genomen van het advies 'Internationaliseren met ambitie' van de Onderwijsraad d.d. 31 mei 2016. Van harte onderschrijven wij het pleidooi van de Onderwijsraad in de aanbiedingsbrief advies aan de staatssecretaris *"dat alle jongeren het onderwijs 'internationaal competent' verlaten, zodat zij effectief kunnen functioneren in internationale contexten in binnen- en buitenland. Dat wil zeggen dat zij beschikken over een internationale oriëntatie en over internationale kennis en dat zij internationaal kunnen communiceren, reflecteren, en samenwerken. Internationalisering hoort door de hele onderwijsketen daarop gericht te zijn"*.

Op pagina 21 van het advies staat dat *"internationale kennis in de eerste plaats draait om kennis van landen en culturen"*. Wat ons verbaast en verontrust is dat in het advies bij de uitwerking van deze kennis in het onderwijs het vak dat van oudsher focust op kennis van landen en culturen, aardrijkskunde, amper aan de orde komt. Het wordt slechts terloops genoemd op pagina 27 als onderdeel van wereldoriëntatie. En dat terwijl de thema's die de minister en staatssecretaris noemen in hun brief van 25 november 2015 aan de Onderwijsraad van 2016 te weten *"grensoverschrijdend vraagstukken als voedsel, energie, veiligheid, klimaat en migratie"* in geen enkel ander vak zo duidelijk reeds in het bestaande curriculum, ook voor het vmbo, zijn opgenomen als bij aardrijkskunde.

Wij adviseren u de bijdrage en positie van aardrijkskunde te heroverwegen bij de uitwerking van het advies 'Internationaliseren met ambitie'. Te meer daar in de eerste aanbeveling op pagina 30 staat dat internationalisering *"structureel ingebed moet worden in het bestaande onderwijs"*. Het vak aardrijkskunde dekt inhoudelijk vrijwel alles af wat in het advies staat, in het bijzonder dat wat op bladzijde 26 van het advies genoemd wordt onder het kopje 'internationale inhouden blijven achter'. Wel zou er nog een extra slag gemaakt kunnen worden door docenten te helpen de genoemde onderwerpen explicieter te relateren aan de eigen leefomgeving. Mocht u dat overwegen, dan biedt het KNAG u graag haar expertise en hulp aan.

Wij zijn van mening dat het verder inbedden van internationalisering in het onderwijs moet verlopen door de vakken te versterken die dit hier het meeste aan doen: wereldoriëntatie in het primair onderwijs en aardrijkskunde in het voorgezet onderwijs. De docenten die op dit vlak het best zijn

toegerust, moeten naar ons stellige idee de verbeter slag maken. Wij zien daar goede mogelijkheden voor. Bijvoorbeeld door wereldoriëntatie verplicht te stellen bij de eindtoets van het primair onderwijs en het vak aardrijkskunde in het voortgezet onderwijs te versterken en in de bovenbouw te verplichten in meerdere profielen.

Het KNAG is gaarne bereid over het een en ander met u in gesprek te gaan. In de bijlage bij deze brief sturen wij u reeds enige informatie over het huidige aardrijkskundeonderwijs waaruit u kunt opmaken wat aardrijkskunde aan internationale kennis biedt (*bijlage op geografie.nl*).

In afwachting van uw reactie.

Met vriendelijke groet,

Yves de Boer
Voorzitter Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap (KNAG)

Gerhard Akkerman
Docent aardrijkskunde Christelijke Scholengemeenschap Jan Arentsz te Alkmaar

Rob Adriaens
Docent aardrijkskunde Christelijke Scholengemeenschap Het Streek te Ede

Joop van der Schee
Bijzonder hoogleraar onderwijsgeografie Vrije Universiteit te Amsterdam

2016 – September

Pitch KNAG - reactie op Ons Onderwijs 2032 tijdens bijeenkomst PVVVO

Deze pitch is ook als brief verstuurd naar de Onderwijscoöperatie en naar de Vaste Commissie Onderwijs, Cultuur & Wetenschap.

Het Platform Vakinhoudelijke Verenigingen Voortgezet Onderwijs organiseerde op 28 september 2016 een discussieavond over Ons Onderwijs 2032. De vakverenigingen mochten een pitch houden met daarin hun visie op het adviesrapport Ons Onderwijs 2032. Ook werd er gediscussieerd aan de hand van een tiental stellingen. Dit vormde input voor de Werkgroep 2032. Deze werkgroep schrijft een advies aan staatssecretaris Dekker. Hieronder vindt u de pitch die het KNAG hield tijdens deze avond.

28 september 2016

Het eindadvies van het Platform Onderwijs 2032 benadrukt terecht dat het onderwijs moet bijdragen aan de vorming van leerlingen tot verantwoordelijke burgers. Ten aanzien van duurzaamheid, de eigen omgeving en de internationale oriëntatie draagt het vak aardrijkskunde hier al jaren aan bij en is de vakgemeenschap er voortdurend mee bezig om dit te optimaliseren.

Des te meer zijn wij stomverbaasd over het feit dat deze reeds bestaande bijdrage van aardrijkskunde niet wordt onderkend. Sterker nog, er wordt gedaan alsof de vorming van verantwoordelijke burgers iets nieuws zou zijn.

In deze pitch willen wij op drie punten benoemen waar het rapport anders moet en welke rol het vak aardrijkskunde daarin speelt.

Ten eerste betreuren wij het dat de commissie niet in een vroeg stadium met de leraren aardrijkskunde in gesprek is gegaan over de vele ontwikkelingen die daar nu al plaatsvinden. Dat blijkt een groot gemis. Wij herkennen ons niet in het beeld dat de commissie heeft geschetst van aardrijkskunde als feitenvak. Kennis is weliswaar nodig bij aardrijkskunde, maar het is vooral een vak waar leerlingen leren denken in complexe verbanden. Een vak waar ze stelselmatig een wereldbeeld opbouwen waarmee ze vervolgens ontwikkelingen in de wereld kunnen duiden. Een vak waar beeldvorming van andere gebieden en culturen een belangrijke rol speelt en waar leerlingen vanuit meerdere dimensies nadenken over vraagstukken op onze planeet zoals klimaatverandering, watertekorten, migratie, globalisering en verstedelijking. In het eindadvies Ons Onderwijs 2032 benoemen leerlingen dit juist als onderwerpen waar zij aandacht voor willen.

Als tweede punt dragen wij het terechte belang van vakoverstijgend werken aan. Het schoolvak aardrijkskunde ontleent zijn bestaan aan het verbanden leggen tussen de kennisdomeinen Mens & Maatschappij en Natuur & Technologie. Tot onze verbazing blijkt het advies geheel voorbij te gaan aan deze unieke rol die aardrijkskunde al jaren heeft. Sterker nog, door de domeinen Mens & Maatschappij en Natuur & Technologie als aparte domeinen op te voeren, lijkt aandacht voor de mens-natuur relatie, die tegenwoordig actueler is dan ooit, verloren te gaan.

Aardrijkskunde vormt met sociale én fysieke geografie juist een natuurlijke brugfunctie tussen mens en natuur. Aardrijkskunde biedt die samenhang nu en wij willen dat versterkt zien. Het vak heeft dwarsverbanden met geschiedenis en economie, maar ook met wiskunde, natuurkunde, biologie en

scheikunde. De richting die gevolgd zou moeten worden, is de samenhang *tussen* de domeinen centraal stellen.

Het derde punt betreft burgerschap. De commissie bepleit een steviger kader voor het *vak* burgerschap. Ons inziens kan burgerschap echter niet los gezien worden van vakken en kennis. Mening en attitude van toekomstige burgers vormen zich nooit los van de inhoud, maar juist door intensief bezig te zijn met die inhoud. Bijvoorbeeld door aandacht te hebben voor duurzaamheid of de effecten van globalisering voor de eigen omgeving.

De commissie heeft burgerschapsvorming in het rapport vanuit een sociologische invalshoek ingevuld, maar zij had over de grenzen van heen moeten kijken. Een betere invulling is *wereldburgerschap* met een gelijk aandeel voor geografische, historische en maatschappijwetenschappelijke elementen die in samenhang worden bestudeerd. Kritische wereldburgers vormen we niet alleen met lesjes democratie en rechten, maar juist ook met aandacht voor zaken als geopolitiek, grenzen, migratie en beeldvorming van andere gebieden en culturen.

Tot slot, het KNAG is het eens met de commissie dat de samenhang tussen schoolvakken belangrijk is voor leerlingen. Het KNAG loopt daar met de implementatie van Geo Future School, dat vakoverstijgend toekomstgericht onderwijs rondom grote vraagstukken biedt, reeds op vooruit. Een omvangrijke basis van vakken en vakvaardigheden op het gebied van aardrijkskunde is hierbij een essentiële voorwaarde.

Deze pitch is geschreven door:

Rob Adriaens, leraar aardrijkskunde havo/vwo Het Streek te Ede

Adwin Bosschaart, lerarenopleider aardrijkskunde Hogeschool van Amsterdam

Ria van Santvoort, leraar aardrijkskunde vmbo Strabrecht College te Geldrop

Kimberley Vonk, leraar aardrijkskunde vmbo Bernard van Nieuwentijt College te Monnickendam

Roeland van Westerop, lerarenopleider aardrijkskunde Hogeschool Arnhem Nijmegen en voorzitter afdeling onderwijs KNAG